

Жирнов А.Д. Досвід та шляхи перетворення міського середовища у контексті сталого розвитку

Світовий досвід розвитку ландшафтного дизайну міського середовища все більше схиляється до принципів ландшафтного урбанізму – продукту відкритого для інтерпретації, проектування і трансформації, продукту процесу, яким можливо управляти і який знаходиться в процесі сталого розвитку. Реалізація цього процесу проходить у рамках формування зовнішнього середовища з використанням широкого набору пластичних засобів інтерпретації матеріалів природи: ліній, форм, силуетів, кольору, світла і тіні, колажу, аплікації тощо. Основними елементами дизайну ландшафту залишаються поверхня землі, форми рослинності, вода, але значення ландшафту істотно зростає за двома паралельними стратегіями: екологічною і соціальною. Екологічна складова лікує техногенні зони міста, соціальна вирішує проблеми відпочинку, просвіти, виховання, пам'яті, творчості, здоров'я, краси.

Ключові слова: ландшафтний урбанізм, дизайн ландшафту, екологія, соціальна орієнтація, шаруване проектування, дух місця, лінія, форма, силует, колаж.

Zhirnov A.D. Experience and transformation of urban environment in the context of sustainable development

The world experience of landscape design development of urban environment ever more inclines to the principles of landscape urbanism as a product of vanguard landscape architecture open to interpretation, designing and transformation. Also it is a process that can be controlled and is in sustained development. The implementation of this process occurs in the formation which is beyond the architecture using a wide range of stratum for interpretation of natural materials: line, form, silhouette, colour, light and shadow, collage, applique and etc. The basic elements of landscape design are the earth's surface, the form of vegetation, water, but significantly increases the role of the landscape along two parallel strategies: environmental and social. Environmental component treats the city in technological areas, solve the problem of social recreation, education, training, memory, creativity, health and beauty.

Keywords: landscape urbanism, landscape design, environment, social parks, level projecting, atmosphere of the place, line, form, silhouette, collage.

УДК 712.41

Проф. Н.О. Олексійченко, д-р с.-г. наук;

аспір. Н.Ю. Бреус – НУ біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПАРКИ КИЄВА – ОБ'ЄКТИ ЛАНДШАФТНОЇ АРХІТЕКТУРИ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЛАНДШАФТНОЇ КОНВЕНЦІЇ

Досліджено динаміку кількості парків Києва упродовж 2004-2012 рр. Проведено натурне обстеження 100 парків міста, уточнено видовий склад красиво квітучих кущових рослин. Виявлено низку особливостей щодо композиційно-просторової структури, які властиві більшості паркових територій Києва.

Ключові слова: парки міста, зелені насадження, ландшафт, озеленення.

Вступ. Упродовж останніх десятиліття у зарубіжних та вітчизняних дослідженнях в галузі ландшафтно-архітектури приділяють дедалі більше уваги проблемам великих міст [4-6, 8, 9, 11]. З одного боку, це свідчить про зростаюче значення міських територій у житті суспільства, з іншого – про серйозні проблеми, які виникають у процесі їх формування та розвитку.

Зокрема, для переважної більшості великих міст України, основними актуальними питаннями в озелененні залишаються зменшення площ зелених зон та нехтування проблемами адаптації існуючих парків до умов сучасних

мегаполісів. Вирішення цих питань набуває особливої значущості у зв'язку зі стрімким збільшенням міського населення та ущільненням житлової забудови. Такі тенденції у розвитку великих міст супроводжуються скороченням об'єму чистого повітря, води, зеленого простору і тиші, чого так не вистачає сучасній людині з її інтенсивним темпом життя у містах і мегаполісах. Проблема взаємодії урбанізації та навколишнього середовища, будучи глобальною і багатоплановою, свідчить про погіршення загального психологічного стану людини. Великий потік інформації, а також високий ступінь трансформації середовища практично унеможливили спокійний і тихий відпочинок населення міста. Зростання та ущільнення забудови міського простору просто витісняє зелені насадження, де людина могла б комфортно відпочити та відновити свої фізичні та психологічні резерви.

Об'єктом дослідження є парки Києва.

Метою досліджень є аналіз динаміки кількісного та якісного стану паркових територій Києва.

Матеріали і методи досліджень. Для детального аналізу питання проведено літературний пошук, проаналізовано письмові, картографічні, архівні, іконографічні матеріали та документи, які були надані Київським комунальним об'єднанням зеленого будівництва та експлуатації зелених насаджень "Київзеленбуд" та здійснено натурне обстеження 100 парків Києва відповідно до інструкції з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах і селищах міського типу України [2].

Результати досліджень. Незважаючи на те, що домінуюче місце в системі озеленення територій Києва належить насадженням загального користування, місто стрімко втрачає свої позиції, як одного із наймальовничіших та найбільш насичених зеленими насадженнями мегаполісів світу. Станом на 01.01. 2004 р., у Києві налічувалось 139 парків (приблизно 5,5 тис. га), що відповідали типологічним ознакам та планувальним вимогам насаджень цієї категорії [8]. У 2009 р. за літературними даними у Києві нараховувалось 133 парки відпочинку [3], а вже у 2012 р. кількість парків, що знаходилися на утриманні Київського комунального об'єднання зеленого будівництва та експлуатації зелених насаджень "Київзеленбуд" скоротилася до 111, що складає близько 2,8 тис. га. Виходячи зі зазначеного вище, можна прослідкувати негативну тенденцію до зменшення паркових територій міста за останні 8 років (рис.), як за кількістю об'єктів, так і за площею.

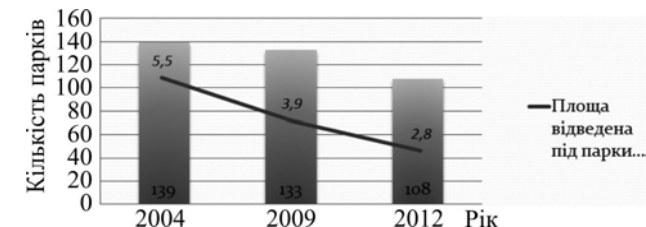

Рис. Динаміка кількості парків Києва упродовж 2004-2012 рр.

Аналіз отриманих результатів дає змогу зробити висновок про те, що кількісний показник зменшення парків міста становить 27 одиниць (близько 20 % від загальної кількості парків), тоді як показник скорочення площі зелених насаджень має достатньо критичне значення – за 8 років площа території, які відведені під паркові території скоротилась майже вдвічі.

За офіційними даними, 7 вересня 2005 р. Україна ратифікувала Європейську ландшафтну конвенцію [1] для забезпечення формування скоординованої єдиної політики європейських країн на шляху до екологічно-збалансованого розвитку та здійснення практичних кроків подолання проблем, пов'язаних з ландшафтами, спираючись на такі положення:

- ландшафт відіграє важливу суспільну роль у культурній, екологічній, природоохоронній та соціальній сферах і є ресурсом, який сприяє економічній діяльності; його охорона, регулювання та планування можуть сприяти створенню нових робочих місць;
- ландшафт сприяє формуванню місцевих культур і є основним компонентом європейської природи та культурної спадщини, який сприяє добробуту людей та консолідації європейської ідентичності;
- ландшафт є важливою складовою якості життя людини всюди: у містах і сільській місцевості, у занедбаній місцевості та місцевості високої якості, у місцевості виняткової краси та звичайній місцевості;
- ландшафт є ключовим елементом добробуту людини і суспільства, його охорона, регулювання і планування призводять до виникнення прав і обов'язків кожної людини.

Проаналізувавши наведені дані, особливу увагу варто звернути на те, що весь цивілізований світ вважає "ландшафт ключовим елементом добробуту людини і суспільства" [4]. Натомість, ми виявили, що із 100 досліджених об'єктів Києва у 5 парках (парк відпочинку біля озера "Вербне", парк відпочинку біля озера "Йорданське", парк відпочинку біля озера "Редькіне", парк відпочинку біля озера "Богатирське", парк відпочинку біля озера "Кирилівське") не було будь-яких спроб створити ландшафтний простір, принаймні незначною мірою адаптований до потреб мешканців міста – площі цих парків були відведені під паркові простори без проведення будь-яких заходів щодо покращання їх благоустрою та стану озеленення території.

Здійснивши натурне обстеження 100 парків Києва та проаналізувавши їх візуальний стан, можна виокремити низку особливостей щодо композиційно-просторової структури, які властиві більшості паркових територій міста. Насамперед – це те, що їхня ідентичність та візуальна тотожність, що характерна для більшості обстежених об'єктів, створюють відчуття деіндивідуалізації парків та повної байдужості до різнопланових потреб відвідувачів, спираючись на їх соціальну градацію (вік, стать, рід діяльності тощо). Крім того, невідповідність планувальної структури переважної більшості парків відносно функцій, які вони виконують, не дає можливості сприймати їх як єдиний, цілісний архітектурно-ландшафтний ансамбль.

На думку більшості вчених-паркознавців, ландшафтних архітекторів, зокрема одного із відомих ландшафтних архітекторів Л.І. Рубцова (1952), найефективнішим шляхом оптимізації паркових територій є розширення

асортименту красивооквітучих кущових рослин. Це обумовлено тим, що красивооквітучі кущові рослини мають низку переваг над деревними: вони мають коротший термін досягнення фази росту і зрілості і тому відразу після посадки надають створеним композиціям завершеного вигляду; ідеально підходять для використання у містах за рахунок менш розгалуженої кореневої системи; поряд із деревами, вони є важливим біологічним фактором стійкості насаджень; створюють гармонійне та сприятливе середовище існування, додаючи території пластичності та рельєфу.

Як показали результати інвентаризації, паркові насадження міста Києва представлені 20 видами красивооквітучих кущових рослин, що належать до 17 родів та 9 родин. Найбільш широко представлена родина *Rosa-ceae* L. – із красивооквітучих кущових рослин, що входять до складу цієї родини, у парках Києва зростає 5 видів *Spiraea* L., *Chaenomeles maulei* (Mast.) C.K. Schneid, 8 видів *Crataegus* L., *Cerasus tomentosa* (Thunb.) Wall., *Kerria japonica* (L.) DC. та ін.). Переважна більшість представлених рослин використовується у групах "шаблонно" (майже в кожному парку Києва створено моногрупи із *Spiraea vanhouttei* або *Syringa vulgaris*, а також спостерігається поєднання в одній композиції *Spiraea vanhouttei* та *Spiraea xbillardii*) [10]. Із 100 обстежених паркових територій Києва красивооквітучі кущові рослини відсутні у 23 парках.

Спираючись на отримані результати досліджень, варто зазначити, що пошук шляхів гармонізації паркових ансамблів є більш ефективним, якщо виходити з положення, що рослинні форми – це рівнозначна архітектурна складова міських просторів. За таких умов значення зелених насаджень істотно зростає. Їх участь у виділенні і збагаченні окремих елементів паркових насаджень стає незамінною, саме вони сприяють виявленню індивідуальності елементів паркових територій та їх комплексів.

Висновки. Парки великих міст потребують нової філософії свого розвитку, нової стратегії, нової концепції паркобудування. В основі такого положення лежить думка про те, що безпосереднє створення, реконструкція або реставрація будь-якого садово-паркового об'єкта стає не головною кінцевою метою, а сходиною для досягнення загальної позитивної ідеї оптимального гармонійного поєднання природних та антропогенних просторів.

Будь-яка зміна паркового простору, за рахунок озеленення території та введення нових рослинних елементів, повинна гармоніювати з історичними, природними, психологічними пріоритетами більшості людей, яких цей простір охоплює. З метою підвищення декоративності існуючих насаджень доцільним і раціональним є розширення асортименту красиво оквітучих кущових рослин у паркових насадженнях Києва.

Література

1. Європейська ландшафтна конвенція. Офіційний сайт Верховної Ради України. – 2005. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_154.
2. Інструкція з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах і селищах міського типу України. затв. Державним комітетом будівництва, архітектури та житлової політики від 24.12.2001 р., № 226, зареєстр. у Міністерстві України 25.02.2002 р., № 182/6470.

3. Ковалев П.С. За пять лет в Киеве реконструируют 49 парков / П.С. Ковалев // Сегодня. – 2008. – 17 Июня.
4. Колінько В.В. Київ – священний простір. Від філософії та стратегії розвитку Києва до контурів національної ідеї / В.В. Колінько, Г.К. Куровський. – К. : Вид-во "Київська ландшафтна ініціатива", 2006. – 232 с.
5. Лаптев О.О. Екологічна оптимізація біогеоценологічного покриву в сучасному урбо-ландшафті : монографія / О.О. Лаптев. – К. : Вид-во Укр. екол. акад. наук, 1998. – 208 с.
6. Ларионов В.Г. Проблемы больших городов на пороге XXI столетия / В.Г. Ларионов, Е.С. Шершнев // Российское предпринимательство. – 2000. – № 11 (11). – С. 84-87.
7. Левон Ф.М. Створення зелених насаджень в умовах урбанізованого середовища: вимоги, лімітуючі чинники, шляхи оптимізації / Ф.М. Левон // Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : Вид-во УкрДЛТУ. – 2003. – № 13.5. – С. 157-161.
8. Рішення КМР "Про затвердження Програми розвитку зеленої зони м. Києва до 2010 року та концепції формування зелених насаджень в центральній частині міста" від 19.07.2005 р., № 806/3381. – 2008. – 32 с. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1024.10120.0>.
9. Самойленко Ю.П. Основні екологічні проблеми м. Києва та шляхи їх вирішення / Ю.П. Самойленко // Зелений світ : газета. – 2010. – № 780 (243). – С. 3-4.
10. Олексійченко Н.О. Видовий склад та особливості сезонного розвитку красивоцвітучих кущових рослин у паркових насадженнях м. Києва / Н.О. Олексійченко, Н.Ю. Бреус // Науковий вісник НУБіП України : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НУБіП України. – 2011. – № 162, ч. 2. – С. 126-133.
11. Гасьяева О.В. Трансформация окружающей природной среды в процессе урбанизации территорий / О.В. Гасьяева, А.С. Курбатова, Н.П. Тарасова, 2011. – 5 с. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://www.msuee.ru/science/1/tom/1/1_114.doc.
12. Характеристика крупнейших городов Европы, 2011. – 14 с. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://worldgeo.ru/lists/?id=6&loc=europe>.

Олексійченко Н.А., Бреус Н.Ю. Парки Києва – об'єкти ландшафтно-архітектури в світє Європейської ландшафтної конвенції

Исследована динамика количества парков Киева в течение 2004-2012 гг. Проведено натурное обследование 100 парков города, уточнен видовой состав красивоцветущих кустарниковых растений. Выявлен ряд особенностей композиционно-пространственной структуры, свойственной большинству парковых территорий Киева.

Ключевые слова: парки города, зеленые насаждения, ландшафт, озеленение.

Olekseychenko N.O., Breus N.Yu. Parks in Kyiv – objects of landscape architecture according to European Landscape Convention

The dynamics of the number of parks in Kyiv during 2004-2012 is examined. 100 parks are inspected full-scale in the city, a species composition of beautiful blooming shrub plants is specified. The features of composition and spatial structure are revealed. They are in most of park areas in Kyiv.

Keywords: city parks, plantations, landscape, planting of greenery.

УДК 721.011 *Доц. Н.В. Шолух, д-р арх.; магистр Е.А. Кривенко – Донбасская национальная академия строительства и архитектуры*

ОПЫТ АДАПТАЦИИ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦИОННЫХ ПРОСТРАНСТВ ДОНЕЦКА К ПОТРЕБНОСТЯМ МАЛОМОБИЛЬНЫХ ГРУПП НАСЕЛЕНИЯ

Рассмотрена проблема создания благоприятной ландшафтно-рекреационной среды в структуре промышленного мегаполиса на примере города Донецка. Авторами акцентировано внимание на том, что данные объекты играют существенную роль в жизнедеятельности населения и должны быть доступными как для людей преклонного и пожилого возраста, матерей с детьми, так и для инвалидов различных меди-

цинских категорий (слепых, слабовидящих, с нарушением опорно-двигательного аппарата и т.д.). Подчеркнута важность сохранения естественной природной среды при проектировании парковой территории с учетом обеспечения комфортных условий для отдыха. Рассмотрены потенциальные возможности адаптации ландшафтно-рекреационной среды к специфическим потребностям маломобильных групп населения. На основе результатов натурных обследований и социального опроса сделан вывод о необходимости и целесообразности проведения ряда мероприятий планировочного и конструктивно-технического характера, учитывая требования к проектированию для указанных категорий населения.

Ключевые слова: люди с ограниченными физическими возможностями, ландшафтно-рекреационная среда, парковые территории, адаптация, ориентиры.

Постановка проблемы, ее связь с важными социальными задачами. Городская среда – динамически развивающаяся система. Процесс увеличения городского населения в мире обусловлен численным ростом городов, возникновением и развитием мегаполисов и сложных систем городов [8-10]. Значительные масштабы и темпы современной урбанизации обусловили необходимость изучения архитектурно-планировочной закономерности регулирования взаимодействия человека и природы [8-10]. Необходимость повышения первоочередного внимания именно в этом направлении опирается на урбоэкологические и региональные условия и факторы, которые вызвали тенденции к дальнейшему возрастанию количества инвалидов и физически слабых людей в общей массе населения современного города. Одной из главных задач, которую рассматривают авторы, является создание "хороших" биогеноценозов, т.е. архитектурно-ландшафтной среды, учитывая специфические потребности инвалидов.

Около трети населения Украины нуждается в специфических условиях. Донбасс имеет повышенный процент инвалидности среди населения из-за большого количества людей, работающих на промышленных предприятиях с высоким риском травматизма [7]. Таким образом, необходимость создания архитектурно-ландшафтной среды психологически, физически и социально комфортной для маломобильной группы населения является актуальной. Частью данной среды, имеющей весомое значение в социальной адаптации, являются: парки, скверы, бульвары и другие подобные объекты массового посещения.

Одной из важнейших потребностей человека, которая находит яркое проявление в архитектуре – это так называемая потребность расширения социального пространства. В данный момент в Донецке насчитывается ограниченное количество безбарьерных мест отдыха. В этой связи чрезвычайно актуальным видится исследование данных объектов на предмет выявления потенциальных возможностей их функционирования в новых условиях, а также на предмет выявления возможных путей их совершенствования и дальнейшего развития.

Анализ последних исследований и разработка по теме исследования. По вопросам формирования ландшафтно-рекреационных пространств в структуре современных городов, подвергающихся негативному влиянию урбанизационных процессов, работали ряд известных отечественных специалистов: Н.Я. Крыжановская, В.В. Шамраевский, В.В. Ануфриенко, В.Е. Вязовский, В.А. Нефедов и др.